

YMATEB CLILC I YMGYNGHORIAD:

Ymchwiliad y Senedd: Tlodi Tanwydd yng Nghymru

25 Tachwedd 2024

CYFLWYNIAD

1. Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) yn sefydliad trawsbleidiol dan arweiniad gwleidyddol sy'n ceisio rhoi llais cryf i lywodraeth leol ar lefel genedlaethol. Mae'r Gymdeithas yn cynrychioli buddiannau llywodraeth leol ac yn hybu democratiaeth leol yng Nghymru. Mae'r 22 cyngor yng Nghymru'n aelodau o CLILC ac mae'r 3 awdurdod tân ac achub a'r 3 awdurdod parc cenedlaethol yn aelodau cyswllt.
2. Mae CLILC yn credu fod y syniadau sy'n newid bywydau pobl yn digwydd yn lleol. Mae cymunedau ar eu gorau pan maent yn teimlo eu bod wedi'u cysylltu â'u cyngorau trwy ddemocratiaeth leol. Trwy hyrwyddo'r cysylltiadau hynny, eu hwyluso a'u cyflawni, gallwn ddatblygu democratiaeth leol fywiog sy'n galluogi cymunedau i ffynnu.
3. Prif nod y Gymdeithas yw hyrwyddo, diogelu, cefnogi a datblygu llywodraeth leol ddemocratiaidd a buddiannau cyngorau yng Nghymru. Mae hyn yn golygu:
 - Hyrwyddo swyddogaeth a statws cyngorwyr ac arweinwyr cyngorau
 - Sicrhau cymaint o ddisgresiwn lleol â phosibl o ran deddfwriaeth neu ganllawiau statudol
 - Cefnogi a sicrhau cyllid cynaliadwy a hirdymor i gynghorau
 - Hybu gwelliant dan arweiniad y sector
 - Annog democratiaeth leol fywiog, gan hybu mwy o amrywiaeth
 - Cefnogi Cyngorau i reoli eu gweithlu'n effeithiol.

Pwyntiau a sylwadau cyffredinol

4. Mae CLILC yn croesawu'r cyfle i ymateb i'r ymchwiliad hwn i dlodi tanwydd yng Nghymru.
5. Caiff pob un o'r materion a restrir yn y cylch gorchwyl eu hystyried isod.

Problem 1: P'un a oes darlun cywir o dlodi tanwydd yng Nghymru heddiw, o ystyried bod y data yn seiliedig ar Arolwg Byw yng Nghymru 2008 ac Arolwg Amodau Tai Cymru 2017-18?

6. O ystyried y digwyddiadau arwyddocaol sydd wedi effeithio ar brisiau ynni dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r ffaith bod yr amcangyfrifon diweddaraf wedi'u modelu ar gyfer tlodi tanwydd yng Nghymru yn 2021¹ yn golygu ei bod yn annhebygol iawn eu bod

¹[Amcangyfrifon wedi'u modelu ar gyfer tlodi tanwydd yng Nghymru: ym mis Hydref 2021](#)

yn adlewyrchu'r amgylchiadau presennol.

7. Yn 2021, amcangyfrifwyd bod 14% o gartrefi Cymru (bron i 200,000) mewn tlodi tanwydd (yn gwario mwy na 10% o'u hincwm ar drefn wresogi foddhaol). Credwyd bod tua 3% mewn tlodi tanwydd difrifol (yn gwario dros 20%).
8. Heb ystyried y cymorth ariannol a ddarparwyd gan Lywodraeth y DU a chan dybio bod pob cartref ar y cap ar brisiau, amcangyfrifodd Llywodraeth Cymru y byddai 'hyd at 45%' o aelwydydd (614,000) o bosibl wedi bod mewn tlodi tanwydd yn dilyn y cynnydd yn y cap ar brisiau ym mis Ebrill. 2022. Oherwydd bod cymorth ariannol ar gael ar y pryd ac na fyddai pob cartref wedi bod ar y cap ar brisiau, nododd Llywodraeth Cymru fod y ffigwr hwn yn oramcangyfrif o faint y broblem. Fodd bynnag, mae'r ffaith nad oes unrhyw sicrwydd ynghylch y ffigwr cywir, rhywle rhwng 14 a 45%, yn dangos yn glir bod diffyg darlun cywir. Mae hynny'n golygu ei bod yn anodd mesur ac yna monitro ymyriadau polisi.

Problem 2: Effaith bosibl newidiadau i feini prawf cymhwyso'r Taliad Tanwydd Gaeaf ar dlodi tanwydd yng Nghymru.

9. Yn ôl ystadegau swyddogol yr Adran Gwaith a Phensiynau, yn 2023/24 cafodd 605,172 o gartrefi yng Nghymru daliad tanwydd gaeaf. Mae data Credyd Pensiwn (CP) yn dangos bod ychydig o dan 81,000 o aelwydydd yn cael CP ac felly'n gymwys i gael taliad eleni. Gwyddom fod nifer yr hawliadau Credyd Pensiwn wedi codi 150% o ganlyniad i'r cyswllt cymhwyso a gyflwynwyd rhwng taliadau CP a thanwydd gaeaf ac oherwydd y cyhoeddusrwydd a roddwyd i annog pobl i ddefnyddio'r credyd. Fodd bynnag, oherwydd oedi wrth brosesu hawliadau, nid oes data newydd ar gael am y derbynwyr hyd yma.
10. Y mis hwn (Tachwedd) adroddodd Llywodraeth y DU ei fod yn amcangyfrif y gallai 50,000 o bensiynwyr yn y DU fod yn byw mewn tlodi cymharol ar ôl costau tai y flwyddyn nesaf o ganlyniad i doriadau i'r taliad tanwydd gaeaf (yn dibynnu ar y niferoedd a fydd yn hawlio CP). Mae Llywodraeth y DU wedi anfon llythyrau at 120,000 o bensiynwyr yn y DU i'w hannog i'w hawlio. Bydd cynnydd ym mhensiwn y wladwriaeth hefyd yn cynnig rhywfaint o gymorth.
11. Mae tua 21.5% o boblogaeth Cymru dros 65 oed, sy'n uwch na chyfartaledd y DU o 18.9%.² Yng Nghymru mae tua 5.3% o'r holl bobl dros 65 oed yn y DU. Felly, gallai 2,650 o'r amcangyfrif o 50,000 ar gyfer y DU fod yng Nghymru (gan dderbyn bod y 50,000 yn amcangyfrif wedi'i dalgrynnu ac felly dim ond amcan bras iawn yw hwn).

Problem 3: Manylion y Rhaglen Cartrefi Clyd newydd, gan gynnwys y mesurau arbed ynni a gynigir, newidiadau i feini prawf cymhwyso, y dull o ddarparu gwasanaethau cynghori, a datblygu dull ardal

12. Mae gwasanaeth Cyngor ar Ynni i Gymru Gyfan yr Ymddiriedolaeth Arbed Ynni yn mynd ati'n rhagweithiol i ddeall cynlluniau effeithlonrwydd ynni lleol (gan gynnwys ECO Flex) a chyfeirio cartrefi yn unol â hynny.
13. Mae mesurau carbon isel fel pypiau gwres neu baneli solar gyda storfa batris o fewn cwmpas y rhaglen a dylent helpu aelwydydd i ddod yn fwy gwydn yn erbyn cynnydd

²[Amcangyfrifon poblogaeth yn ôl awdurdod lleol ac oedran](#)

mewn prisiau ynni yn y dyfodol. Bydd gwella effeithlonrwydd ynni a symud i fathau glanach o systemau gwresogi preswyl hefyd yn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr.

14. Mae dull ardal yn cynnig cyfleoedd i arbed arian trwy ymgymryd â gosodiadau lluosog yn yr un ardal ar yr un pryd.
15. Er bod cynghorau'n cefnogi'r newid pwyslais tuag at ddatgarboneiddio yn y rhaglen, gan gynnwys newid boeleri nwy am Bymptiau Gwres o'r Awyr, mae nifer o faterion i'w nodi, fel a ganlyn:
- Mae'r amser hir i baratoi ar gyfer cynllun PAS2035 ar gyfer 'tŷ cyfan' yn golygu bod perygl y bydd aelwydydd yn cael eu gadael heb wres a dŵr poeth;³
 - Mae LIC wedi cyflwyno gwasanaeth trwsio boeleri nwy (a gosod boeleri newydd mewn achosion eithriadol) ar gyfer y cartrefi 'argyfwng' mwyaf agored i niwed
 - Ni all llawer o gynlluniau pumptiau gwres o'r awyr symud ymlaen oherwydd bod rheol gynllunio gan Lywodraeth Cymru sy'n mynnu bod yn rhaid iddo fod 3m oddi wrth ffin yr eiddo).

Problem 4: Sut y bydd newidiadau o'r rhaglen flaenorol yn effeithio ar gyflawni, yn enwedig o ran nifer yr aelwydydd a fydd yn cael cymorth

16. Mae PAS2035 yn broses hirach a drutach, ac mae pumptiau gwres o'r awyr tua thair i bedair gwaith yn ddrytach na boeleri nwy, felly bydd llai o aelwydydd yn cael eu cefnogi.
17. Mae'r prinder peirianwyr hyfforddedig sy'n gallu, nid yn unig gosod, ond wedyn graddnodi'r pumptiau gwres o'r awyr i sicrhau eu bod yn gweithredu mor effeithlon ag sy'n bosibl, wedi'i nodi'n fwy cyffredinol fel problem ehangach o ran annog cyflwyno pumptiau gwres o'r awyr.
18. Trwy weithio yn unol â PAS 2035, fodd bynnag, "*mae pob prosiect ôl-osod yn cael eu monitro a'u gwerthuso i benderfynu a yw'r canlyniadau a fwriadwyd ar gyfer y prosiect ôl-osod wedi'u gwireddu, ac i nodi a dysgu o unrhyw broblemau penodol i'r prosiect neu broblemau systematig gyda'r asesiad risg ôl-osod, yr asesiad annedd, y dyluniad ôl-osod, gosod y Mesurau Effeithlonrwydd Ynni neu eu profi, eu comisiynu neu eu trosglwyddo.*"

Problem 5: I ba raddau y mae'r Rhaglen Cartrefi Clyd yn helpu i fynd i'r afael â thlodi tanwydd parhaus yng Nghymru, ac os nad yw, pa gamau pellach sydd eu hangen

19. Mae contract newydd Nyth, fel rhan o'r rhaglen Cartrefi Cynnes⁵, yn dangos hyblygrwydd ac yn cymhwyso'r gwersi a ddysgwyd wrth iddo arwain y ffordd wrth symud oddi wrth systemau gwresogi sy'n seiliedig ar danwydd ffosil. Mae angen iddo barhau i wneud hyn, gan gael y cydbwysedd rhwng cymorth brys i aelwydydd mewn argyfwng a datblygu systemau a chadwyni cyflenwi, er mwyn galluogi darpariaeth ôl-osod sero net 'tŷ cyfan' yn gyflymach ac yn rhatach yn y dyfodol.

³ [PAS 2035:2023 Retrofitting Dwellings | BSI](#)

⁴ [Shortage of trained heat pump installers could set back net zero | Nesta](#)

⁵ [Deall cynllun Nyth Cymru - Nwy Prydain](#)

20. Problem 6: Effeithiolrwydd y cymorth sydd ar gael i aelwydydd mewn tloedi tanwydd neu mewn perygl o hynny, yn ychwanegol at y Rhaglen Cartrefi Clyd

21. Ymddengys bod cynllun rhwymedigaeth cwmni ynni ECO4 yn cael effaith dameidiog iawn yng Nghymru. Mae'r ymgodiad 'dim nwy' o 35% mewn ardaloedd gwledig wedi cael effaith anghymesur yng Nghymru, gan annog gosodwyr mesurau effeithlonrwydd ynni i ganolbwyntio ar ardaloedd gwledig, a'i gwneud yn llawer anoddach gosod mesurau mewn ardaloedd trefol sydd â chysylltiadau prif gyflenwad nwy. Mae rhai ardaloedd hefyd wedi adrodd nad yw arian ECO ar gael bellach gan fod y targedau cenedlaethol wedi'u cyrraedd.

Problem 7: Pa mor effeithiol mae awdurdodau lleol wedi bod yn cyrchu cyllid ECO Flex a'i ddefnyddio

22. Gweler y pwynt uchod. Er bod y ffaith bod gan bob cyngor yng Nghymru gynllun ECO4 Flex gweithredol (gyda chefnogaeth i'w groesawu gan Llywodraeth Cymru i bob awdurdod lleol) yn gam ymlaen o raglenni ECO blaenorol, mae'n ymddangos bod y rheiny mewn ardaloedd gwledig wedi bod yn fwy llwyddiannus wrth ddenu buddsoddiad ECO, oherwydd yr ymgodiad gwledig. Mae hyn wedi eu galluogi i godi 'ffioedd atgyfeirio' uwch gan osodwyr, gan ddarparu ffrwd incwm i allu rheoli neu farchnata mewn modd mwy ymarferol yn lleol.

Problem 8: Sut mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda Llywodraeth y DU i fynd i'r afael â thloedi tanwydd

23. Mae LIC wedi gweithio'n agos gyda CLILC i ddarparu cymorth ariannol i gynghorau i ddatblygu a thyfu cynlluniau ECO4 Flex, ac er mwyn gallu cyfathrebu'n dda trwy gyfarfodydd ECO4/Tloedi tanwydd bob chwarter gyda chynghorau (a hwylusir gan CLILC). Mae cefnogaeth a chynngor gan Bartneriaethau Lleol (a ariennir gan LIC) hefyd wedi bod yn werthfawr iawn yn hyn o beth.

Tim Peppin, Cyfarwyddwr Corfforaethol

[REDACTED]

[REDACTED]